

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ «ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑ». ΤΑ ΚΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΄30 (Νοέμβριος 2010)

Συγγραφέας: Ε. ΓΡΑΤΣΙΑ

Συγγραφέας: Κ. ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Η Αθήνα έχει ένα από τα σπουδαιότερα σύνολα αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος, της δεκαετίας του 1930. Πρόκειται για κατοικίες, πολυκατοικίες και δημόσια κτίρια από οπλισμένο σκυρόδεμα που κτίστηκαν μέσα σε μια δεκαετία και διακρίνονται για τους απλούς γεωμετρικούς όγκους, τις επίπεδες στέγες, τις πέργκολες στα δώματα, τους κυκλικούς φεγγίτες, τα έρκερ (ορθογώνιες ή ημιεξαγωνικές προεξοχές από το επίπεδο της όψης), το αρτιφισιέλ (επίχρισμα για τις εξωτερικές επιφάνειες), τα περίτεχνα κιγκλιδώματα, τις κουπαστές κ.ά.

Ο νεωτερισμός των κτιρίων δεν περιορίζεται στην εξωτερική τους εμφάνιση, αλλά αφορά και την εσωτερική αλλαγή και τη λειτουργικότητα στη δομή του χώρου, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εισαγωγή της δημόσιας, κοινόχρηστης εισόδου στο κτίριο, με ιδιαίτερη φροντίδα στον προθάλαμο και το κλιμακοστάσιο, την κεντρική θέρμανση και τους ανελκυστήρες. Ωστόσο, το μορφολογικό περίβλημα παραμένει η κατεξοχήν έκφραση του συνολικού εκσυγχρονισμού που εκπροσωπεί το μοντέρνο κίνημα, ο οποίος αφορά τόσο στις κατασκευαστικές δυνατότητες, τα υλικά, τον εξοπλισμό της κατοικίας, αλλά και στο κοινωνικό όραμα για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας του 1930. Παρ' όλα αυτά, τα στιλιστικά χαρακτηριστικά δεν είναι πάντα καθαρά, ώστε να συνιστούν ένα αμιγές μοντέρνο λεξιλόγιο, καθώς σε μερικές περιπτώσεις εμπλέκουν στοιχεία κλασικισμού και Art Deco.

Μεγάλος αριθμός κτιρίων κτίστηκαν στα επτά διαμερίσματα του Δήμου Αθηναίων, με μεγαλύτερη πυκνότητα στις περιοχές Κολωνάκι, Νεάπολη, Εξάρχεια, Κυψέλη, Πετράλωνα, στους κεντρικούς άξονες της Πατησίων, της Ακαδημίας και της Βασ. Σοφίας. Πρόκειται για κτίρια με ιδιωτική χρήση ανωνύμων εμπειρικών κατασκευαστών και γνωστών αρχιτεκτόνων και μηχανικών της εποχής, όπως κατοικίες, διπλοκατοικίες, πολυκατοικίες, καταστήματα και ξενοδοχεία, διασκορπισμένα στον ιστό της Αθήνας. Σημαντικοί αρχιτέκτονες έκτισαν σύμφωνα με

τις αρχές του μοντέρνου κινήματος και έδωσαν στην πόλη εξαιρετικά δείγματα κτιρίων, όπως είναι οι Θ. Βαλεντής, Εμμ. Βουρέκας, Β. Δούρας, Δ.-Φ. Ζούκης, Κ. Ιμβράκης, Π. Καραντινός, Β. Κασσάνδρας, Κ. Κιτσίκης, Γ. Κοντολέων, Ρ. Κουτσούρης, Εμμ. Λαζαρίδης, Κ. Λάσκαρης, Τ. Μάρθας, Ν. Μητσάκης, Π. Μιχαηλίδης, Κυπρ. Μπίρης, Λ. Μπόνης, Ν. Νικολαΐδης, Κ. Παναγιωτάκος, Σ. Παπαδάκης, Δ. Πικιώνης, Κ. Σγούτας, Π. Ν. Τζελέπης, κ.ά. Το είδος της δόμησης, αλλά και η πυκνότητα της, η ποιότητα παραγωγής της αρχιτεκτονικής, της οικοδομικής δραστηριότητας καθώς και η γεωγραφική κατανομή των κτιρίων αντικατοπτρίζουν τον αστικό χώρο της εποχής, αρχιτεκτονικά, και κατ' επέκταση κοινωνικά και οικονομικά, ανά περιοχή και συνολικά.

Προβλήματα κτιρίων

Ο αρχιτεκτονικός πλούτος του μοντέρνου κινήματος αποτελεί ένα αξιόλογο αρχιτεκτονικό σύνολο και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί. Χρειάζεται να προστατευθεί από τις αλλοιώσεις και τις κατεδαφίσεις που τα τελευταία χρόνια ολοένα και αυξάνονται. Τα κτίρια αυτής της περιόδου δεν προστατεύονται από το νόμο του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού για την προστασία των αρχαιοτήτων και της εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς, γιατί αποτελούν δημιούργημα των τελευταίων 100 χρόνων. Αυτό όμως που είναι ακόμα πιο επικίνδυνο είναι ότι το ευρύ κοινό, αγνοώντας τη σπουδαιότητα τους, προχωρά σε ανακαινίσει που αλλοιώνουν τη μορφή τους και στην κατεδάφιση τους, εξαφανίζοντας ένα κομμάτι της ιστορίας της Αθήνας.

Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει συστηματική καταγραφή των κτιρίων στον δήμο της Αθήνας και συστηματική έρευνα των αρχείων της Πολεοδομίας, ώστε να διαπιστωθεί ο αριθμός, η ποιότητα, η κατάσταση διατήρησης αυτών που σώζονται αλλά και ο αριθμοί αυτών που χάθηκαν.

Δράσεις προστασίας

Η προστασία των κτιρίων του '30 είναι επείγουσα για τη διατήρησή τους, την ιστορία της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας αλλά και για την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της πόλης. Τον τελευταίο καιρό Πολιτεία και Φορείς έχουν αρχίσει να μεριμνούν για την προστασία των κτιρίων αυτών. Οι κηρύξεις τους ως διατηρητέων μνημείων συνεχώς αυξάνονται. Ωστόσο απομένουν πολλά να γίνουν. Η πλήρης καταγραφή, η αξιολόγηση, η κήρυξη ως διατηρητέων μεμονωμένων κτιρίων και συνόλων, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού, η ανάδειξη τους είναι οι κυριότερες ενέργειες που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν, προτού να επαναληφθεί και γι' αυτά τα κτίρια η μη αναστρέψιμη καταστροφή της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής της Αθήνας και άλλων πόλεων.

Το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, διαπιστώνοντας την κατάσταση και ανησυχώντας μην επαναληφθεί και γι' αυτά τα κτίρια η μη αναστρέψιμη καταστροφή της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, προχώρησε στη συστηματική καταγραφή των κτιρίων του δήμου Αθηναίων, κατά την οποία κατεγράφησαν από αρχιτέκτονα πάνω από 900 κτίρια σε τρία από τα επτά διαμερίσματα του Δήμου (1ου, 2ου και 6ου). Η καταγραφή-έρευνα που πραγματοποιήθηκε είχε δύο στόχους: α) την αξιολόγηση της αριθμητικής και της ποιοτικής κατάστασης των κτιρίων για τη σύνταξη προτάσεων με σκοπό τη θεσμική προστασία και την ανάδειξή τους και β) την ευαισθητοποίηση αρμοδίων φορέων και κοινού για θέματα προστασίας και ανάδειξής τους.

Προτάσεις

Η ολοκλήρωση της παραπάνω καταγραφής και τεκμηρίωσης, πέρα από μεγάλη αρχειακή αξία, είναι αναγκαία για την αξιολόγηση της ποιότητας και της κατάστασης διατήρησης των κτιρίων του Μεσοπολέμου τόσο ως μεμονωμένων κτιρίων, όσο και ως αρχιτεκτονικού συνόλου με ιστορικές, πολεοδομικές, αρχιτεκτονικές και κοινωνικές αξίες. Η συνολική εικόνα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του μοντέρνου κινήματος στην Αθήνα και η κατηγοριοποίηση των κτιρίων αυτών βάσει αξιολογικών κριτηρίων θα διευκολύνουν τους αρμόδιους φορείς στην προστασία της.

Απαραίτητοι είναι επίσης, η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου προστασίας με την

επέκταση των χρονικών ορίων προστασίας των κτιρίων έως και τη δεκαετία του 1960, ο ορισμός του βαθμού προστασίας και η κήρυξη τους ως διατηρητέων μεμονωμένων κτιρίων και συνόλων. Ισάξιας σημασίας είναι η θέσπιση κινήτρων προστασίας για τους ιδιοκτήτες (φορολογικές απαλλαγές, επιδοτήσεις, χρηματοδοτήσεις, ειδικές ρυθμίσεις κ.ά.), κατά κύριο λόγο όμως η ευαισθητοποίηση τους για ένα εξαιρετικά σημαντικό τμήμα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης τους, αυτό του μοντέρνου κινήματος.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο Περιοδικό «Μεσόγειος S.O.S.», Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2010, σ. 25-26.